ВІДГУК

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА, ДОКТОРА ГЕОГРАФІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА, ПРОФЕСОРА КАФЕДРИ ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ ГЕОГРАФІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА ДНІСТРЯНСЬКОГО МИРОСЛАВА СТЕПАНОВИЧА НА ДИСЕРТАЦІЙНУ РОБОТУ КІСІЛЯ РОМАНА ВОЛОДИМИРОВИЧА «ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ», ПОДАНУ ДО ЗАХИСТУ НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ (PHD) З ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 10 – ПРИРОДНИЧІ НАУКИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 106 – ГЕОГРАФІЯ

Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок із планами і напрямами науково-дослідних робіт наукових установ і організацій. Дисертаційна робота Р. В. Кісіля присвячена комплексному суспільно-географічному дослідженню етнокультурного потенціалу територіальних громад Чернівецької області. Актуальність обраної проблематики визначається проведенням адміністративно-територіальної реформи та зростанням відповідальності територіальних громад за власний розвиток, посиленням глобалізаційних і міграційних впливів, необхідністю збереження локальної ідентичності, а також масштабними втратами та ризиками для культурної спадщини, спричиненими сучасною російсько-українською війною. За таких умов етнокультурний потенціал перестає бути суто описовою характеристикою культурної сфери і набуває значення стратегічного ресурсу суспільної стійкості, туристичної привабливості, локального підприємництва, креативних індустрій та формування позитивного іміджу територій.

Вибір Чернівецької області як модельного регіону є достатньо обґрунтованим. Область характеризується історично сформованою полікультурністю прикордонних територій, значною конфесійною мозаїчністю, поєднанням різних історико-географічних та етнографічних ареалів, а також

високою концентрацією матеріальних і нематеріальних проявів культурної спадщини. Саме ця складність територіальної структури створює репрезентативну основу для виявлення загальних тенденцій формування, просторової диференціації та сучасного використання етнокультурного потенціалу на рівні територіальних громад.

Важливою рисою дисертації є її географічна спрямованість. Автор розглядає етнокультурний потенціал як територіально організовану систему культурних надбань, традицій, практик, знань, ландшафтів, інституцій і носіїв культури, яка формується під впливом історико-географічних, демографічних, етномовних, конфесійних, соціально-економічних та просторово-планувальних чинників. Така постановка проблеми відповідає предметній області спеціальності 106 – Географія, оскільки в основі дослідження є просторові відмінності, територіальна концентрація, доступність, локалізація, зонування та типізація громад.

Дисертаційне дослідження пов'язане з науковою тематикою кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, зокрема з темою «Просторове планування і трансформаційні процеси регіонального розвитку Карпато-Подільських областей України» (№ державної реєстрації 0121U100332). Це підтверджує включеність виконаного дослідження у ширший напрям суспільно-географічного вивчення просторових трансформацій регіонів України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність. Достовірність результатів дисертації забезпечується логічно вибудуваною методологією та значним масивом різнорідної інформації. Автор спирається на положення економічної географії, географії культури, етногеографії, історичної географії, регіоналістики, географії населення, рекреаційної географії та просторового планування. У роботі поєднано системно-структурний, історико-географічний, порівняльно-географічний, статистичний, картографічний і

геоінформаційний методи, методи класифікації та типізації, просторового і мережевого аналізу.

Особливої позитивної оцінки заслуговує робота автора з інформаційною базою. Відомості про етнокультурні ресурси є розпорошеними між державними реєстрами, установами, локальними джерелами та відкритими геопросторовими сервісами, а статистика в розрізі територіальних громад часто неповна. У дисертації ці обмеження не приховуються, так як здобувач здійснив зіставлення та верифікацію відомостей із різних джерел і сформував авторську базу даних етнокультурних об'єктів та явищ. Це суттєво підвищує надійність подальшого просторового аналізу.

Методичну переконливість дослідженню надає застосування ГІС-технологій. Геокодування об'єктів, картографування їх поширення, аналіз концентрації та доступності, використання QGIS і GRASS GIS, а також побудова діаграм Вороного дають змогу перейти від простого переліку культурних ресурсів до аналізу зон просторового тяжіння, співвідношення центрів і периферій та територій із різним рівнем забезпеченості етнокультурними об'єктами. Карти і схеми в роботі виконують не лише ілюстративну, а й аналітичну функцію.

Висновки дисертації послідовно випливають із поставлених завдань і проведеного аналізу. Результати щодо поліцентричного та мозаїчного характеру просторової організації етнокультурного потенціалу територіальних громад Чернівецької області є змістовно узгодженими з емпіричним матеріалом роботи.

Обґрунтованість і достовірність отриманих автором наукових результатів підтверджуються належним рівнем їх апробації та публікаційної активності здобувача. Основні положення дисертаційного дослідження були представлені й обговорені на шести наукових конференціях. Результати роботи достатньою мірою відображені у фахових публікаціях. Сукупність апробаційних заходів і фахових публікацій свідчить про достатній рівень представлення, обговорення та перевірки основних результатів дисертаційного дослідження в науковому середовищі.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дослідження є чітко сформульованою та має виразний суспільно-географічний характер. Вперше обґрунтовано зміст поняття «етнокультурний потенціал територіальної громади» і сформовано його компонентну структуру, що охоплює матеріальну та нематеріальну спадщину, етнокультурні ландшафти, інституційні можливості та носіїв культури. Важливо, що автор не ототожнює етнокультурний потенціал із простою сукупністю пам'яток чи культурних ресурсів, а трактує його як здатність громади зберігати, відтворювати, інтерпретувати та використовувати культурні надбання.

Вагомим результатом є комплексне оцінювання етнокультурного потенціалу всіх 52 територіальних громад Чернівецької області. Саме перехід на рівень громад дозволив авторові виявити внутрішньообласну диференціацію, яка значною мірою нівелюється під час аналізу на рівні районів або області загалом. Сформована геопросторова база етнокультурних об'єктів створює основу не лише для цього дослідження, а й для подальшого моніторингу культурної спадщини та її використання у просторовому плануванні.

Значущим елементом новизни є типізація територіальних громад за рівнем і структурою етнокультурного потенціалу. Вона дозволяє перейти від опису окремих компонентів до інтегрального бачення територіальних відмінностей і визначити групи громад із різними поєднаннями матеріальної спадщини, нематеріальних практик, музейних ресурсів, сакральних об'єктів, фестивального руху та інших складових. Удосконалено також підходи до аналізу концентрації, доступності та зон просторового тяжіння етнокультурних об'єктів.

Окремо треба відзначити подальший розвиток у дисертації наукових уявлень про роль етнокультурного потенціалу в соціально-економічному, туристичному й іміджевому розвитку територіальних громад. Автор переконливо показує, що локальна культурна спадщина може виступати не пасивним об'єктом охорони, а активним чинником формування територіального

бренду, розвитку культурно-пізнавального та етнічного туризму, креативного підприємництва і підтримки локальної ідентичності.

Стиль викладу дисертації та відповідність її тексту встановленим вимогам. Дисертаційна робота написана науковим стилем, має логічну структуру і послідовну систему викладу. Категоріально-понятійний апарат використано коректно, а ключові поняття – «етнокультурний потенціал», «етнокультурні ресурси», «етнокультурна спадщина», «етнокультурний ландшафт», «територіальна структура», «локальна ідентичність» – розмежовано за змістом. Текст належно ілюстрований таблицями, структурно-логічними схемами, діаграмами, тематичними картосхемами та фотографіями.

Загальний обсяг дисертації становить 299 сторінок, з яких 195 сторінок основного тексту. Робота містить 7 таблиць, 23 рисунки, у тому числі 12 картосхем, 6 схематичних рисунків та 5 фотографій, а також 11 додатків. Список використаних джерел охоплює 146 найменувань, з яких 21 – іноземними мовами. Такий обсяг графічного та джерельного матеріалу є достатнім для підтвердження основних положень дослідження.

Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання. Теоретичне значення дисертації полягає в уточненні змісту етнокультурного потенціалу території, обґрунтуванні його компонентної, територіальної та функціональної структури й удосконаленні методики суспільно-географічного оцінювання. Запропонована система підходів може бути адаптована для дослідження інших прикордонних, поліетнічних та поліконфесійних регіонів.

Практичне значення результатів має належне документальне підтвердження. Результати враховано Чернівецькою обласною радою при реалізації положень Стратегії розвитку Чернівецької області на період до 2027 року, Програми економічного і соціального розвитку області на 2025 рік та підготовці заходів, пов’язаних із використанням культурної спадщини і посиленням ролі етнокультурних ресурсів у розвитку територій (довідка № 01-12/22-326 від 16.03.2026 р.). Матеріали дослідження використано також у

науковій роботі кафедри географії України та регіоналістики за темою «Просторове планування і трансформаційні процеси регіонального розвитку Карпато-Подільських областей України», № державної реєстрації 0121U100382 (довідка № 16/19-833-26 від 23.02.2026 р.) і в освітньому процесі географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича під час викладання нормативних і вибіркових дисциплін ОПП «Регіональний розвиток і просторове планування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (довідка № 16/19-872-26 від 25.02.2026 р.).

Рекомендації дисертації можуть бути використані органами місцевого самоврядування під час підготовки стратегій розвитку громад, програм охорони культурної спадщини, туристичних маршрутів, культурних проєктів і територіальних брендів. Практично важливою є можливість визначати території з високою концентрацією етнокультурних ресурсів, а також громади, де потенціал є недостатньо інвентаризованим або потребує інституційної підтримки.

Оцінка структури і змісту та завершеності дисертаційної роботи. Структура дисертації відповідає логіці дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі розкрито теоретико-методологічні основи суспільно-географічного дослідження етнокультурного потенціалу територій, а саме уточнено понятійний апарат, обґрунтовано компонентну, територіальну й функціональну структуру та запропоновано методику дослідження.

Другий розділ присвячено чинникам і загальним закономірностям формування етнокультурного потенціалу територіальних громад Чернівецької області. Автор систематизує природно-географічні, історико-генетичні, демогеографічні, етномовні й конфесійні, соціально-економічні, політико-правові, культурно-символічні, комунікаційно-інформаційні, просторово-планувальні та трансформаційні чинники, що створює комплексну пояснювальну модель територіальної диференціації.

Третій розділ має найбільш виражений емпіричний і прикладний характер. У ньому проаналізовано житлову та господарську архітектурну спадщину, сакральну спадщину, музейну мережу, історичні кладовища і некрополі, етнофестивальний рух та інші складові нематеріального етнокультурного потенціалу; проведено типізацію й класифікацію громад, SWOT- і PEST-аналіз та визначено проблеми і перспективи використання ЕКП.

Висновки узагальнюють одержані результати й відповідають поставленій меті та завданням.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях та академічна доброчесність. За темою дисертації опубліковано 11 наукових праць, з яких 3 одноосібні та 8 виконані у співавторстві. Серед них одна стаття у співавторстві опублікована у виданні категорії «А», що індексується у Web of Science Core Collection, чотири статті – у фахових виданнях України категорії «Б», а також шість тез апробаційного характеру. Основні положення дослідження апробовано на шести міжнародних і всеукраїнських наукових заходах у 2021-2025 роках.

Тематика публікацій охоплює ключові складові дисертації, а саме світову культурну спадщину і її туристичне значення, конфесійний простір, територіальну організацію музейної мережі, етнофестивальний рух, перцепційний вимір етнокультурного потенціалу, історико-географічні особливості його формування та роль у розвитку іміджу громад. У роботі належно зазначено особистий внесок здобувача в публікаціях, виконаних у співавторстві.

Стиль викладу та якість оформлення дисертаційної роботи. Дисертаційне дослідження виконано з дотриманням основних вимог наукового стилю викладу. Матеріал подано логічно й послідовно, із використанням відповідного понятійно-термінологічного апарату. Ключові категорії та поняття визначено й конкретизовано у теоретико-методологічній частині роботи, що забезпечує змістову узгодженість подальшого аналізу. Позитивної оцінки заслуговує належне візуально-аналітичне представлення таких результатів

дослідження, як картографічні матеріали, таблиці, структурні схеми та діаграми, що органічно доповнюють основний текст, сприяють кращому відображенню територіальних закономірностей і використовуються автором не лише як ілюстративний матеріал, а й як засіб узагальнення та обґрунтування одержаних результатів і висновків.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертація Кісіля Романа Володимировича є самостійною та завершеною кваліфікаційною науковою працею, підготовленою з дотриманням установлених вимог академічної доброчесності. Використані в роботі наукові положення, фактичні матеріали, статистичні дані та результати досліджень інших авторів належним чином атрибутовано й супроводжено відповідними посиланнями на джерела. Ознайомлення зі змістом дисертації не дає підстав констатувати наявність академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів. Бібліографічне оформлення та система цитування загалом відповідають прийнятим вимогам і забезпечують можливість ідентифікації використаної джерельної бази. Наукові положення, методичні підходи, узагальнення та висновки, представлені в дисертації, мають авторський характер і є результатом самостійно проведеного дослідження, що узгоджується зі змістом опублікованих праць здобувача. У процесі роботи з науковою літературою та емпіричними матеріалами автор дотримується принципів коректності, об'єктивності та критичного опрацювання інформації. Обставин, які могли б поставити під сумнів самостійність або доброчесність виконаного дослідження, під час аналізу дисертаційної роботи не виявлено.

Дискусійні положення, зауваження та побажання. Оцінюючи дисертаційну роботу загалом позитивно, необхідно звернути увагу на висновки і твердження, які є підґрунтям для дискусії. Це стосується, зокрема, таких питань:

1. У Вступі (с. 22; 23) та розд. 1 (с. 28–37) автор детально розкрив вклад сучасних українських науковців у вивчення етнокультурного потенціалу регіонів України і Чернівецької області зокрема. В цьому ж контексті треба було

розкрити і напрацювання українських науковців XIX – XX ст., зокрема, Ф. Вовка, В. Шухевича, В. Кубійовича.

2. Важливим результатом дисертаційної роботи Кісіля Р. В. є обґрунтування поняття «етнокультурний потенціал» (розд. 1, с. 42), в якому розкрито значення всіх досягнень етнокультурних спільнот в процесі розвитку на певній території. Водночас доцільно було вказати в цьому визначенні і на значення релігійно-конфесійної складової, адже саме синтез етнічних та релігійно-конфесійних компонентів формує культурне обличчя країн та регіонів.

3. У другому розділі дисертації (с. 73–124) всебічно розкрито роль усіх чинників у формуванні етнокультурного потенціалу територіальних громад Чернівецької області, відображено тенденції та механізми їхніх взаємовпливів, що свідчить про успішну реалізацію дослідницьких завдань. В цьому контексті використовувати поняття «закономірності», яке передбачає конкретні формулювання, було недоцільно.

4. Розкриваючи взаємозв'язок економічного розвитку регіону з особливостями збереження культурної спадщини (розд. 3, с. 113–116), доцільно було виділити економічно спроможні громади, які багато зробили для збереження і популяризації своєї культурної спадщини, і громади з найбільшим рівнем дотаційності і найменшим економічним вкладом в етнокультурний розвиток.

5. Гуцули – це етнографічна група українського народу з високим рівнем національної самосвідомості, тому у третьому розділі дисертації (с. 124–216) гуцульські культурні об'єкти некоректно ставити в один ряд з румунськими, молдовськими, єврейськими тощо. Їх необхідно було позначати як «українські гуцульські».

Зазначені зауваження мають дискусійний і рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дисертації та можуть бути враховані автором у подальших дослідженнях.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Кісіля Романа Володимировича «Етнокультурний потенціал розвитку територіальних громад Чернівецької області» є самостійним, завершеним і логічно структурованим науковим дослідженням, у межах якого комплексно розв'язано актуальне для суспільної географії наукове завдання, пов'язане з теоретико-методичним обґрунтуванням етнокультурного потенціалу територіальних громад, аналізом його компонентної, територіальної та функціональної організації, виявленням чинників формування, закономірностей просторової диференціації та визначенням перспектив практичного використання.

Отримані здобувачем результати мають належний ступінь наукової новизни, є достатньо аргументованими та достовірними, характеризуються теоретичною і практичною значущістю. Вони становлять інтерес для подальшого розвитку суспільної географії, географії культури, етногеографії, регіоналістики й туризмознавства, а також можуть бути використані у практиці стратегічного та просторового планування розвитку територіальних громад. Тематика, методологічні підходи та одержані результати відповідають предметній області спеціальності 106 – Географія галузі знань 10 – Природничі науки. Основні положення дисертації належною мірою висвітлені у фахових наукових публікаціях та пройшли апробацію під час наукових конференцій і семінару.

За змістовним наповненням, рівнем наукової новизни, ступенем обґрунтованості положень і висновків, завершеністю та практичною спрямованістю дисертаційна робота відповідає вимогам, установленим до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії, зокрема «Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України №341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р. та №1240 від 07.10.2026 р.), а також

«Вимогам до оформлення дисертацій», затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами і доповненнями, внесеними Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.).

Ураховуючи наведене, вважаю, що Кісіль Роман Володимирович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – Географія.

Офіційний опонент:

доктор географічних наук, професор,
професор кафедри географії України
географічного факультету Львівського
національного університету
імені Івана Франка Мирослав ДНІСТРЯНСЬКИЙ

21.10.2026 р.

Підпис
ПІДТВЕРДЖУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Професор Дністрянський
добродій Мирослав
І. Франко
Львів